

Rok Smrdelj, Roman Kuhar

NEOKONSERVATIVNA OPOZICIJA POLITIKAM ENAKOSTI: ANTIGENDERSKO GIBANJE V SLOVENIJI

IZVLEČEK

V članku obravnavamo pojav antigenderskega gibanja v Sloveniji. Na podlagi analize vsebine študij o antigenderskem gibanju v Sloveniji tematiziramo glavne akterje gibanja, njihove argumente, diskurze, strategije delovanja, transnacionalne povezave z ideološko sorodnimi tujimi gibanji in razloge za njihovo uspešno mobilizacijo. Pregled navedenih tem uokvirjamo prek teze o dvojni »dediščini« antigenderskega gibanja, po kateri je dejavnost gibanja na eni strani posredno ustvarila politično priložnost za uzakonjenje enakosti isto- in raznospolnih partnerskih razmerij, na drugi strani pa je z uspešnim lansiranjem mobilizacijskega koncepta »teorije spola« preoblikovala strukturo javne razprave na področju spolnih in seksualnih pravic. Preko opisane teze izpostavimo kompleksnost družbenih učinkov antigenderskega gibanja, ki predstavlja sodobno neokonservativno opozicijo na področju politik enakosti.

KLJUČNE BESEDE: antigendersko gibanje, teorija spola, ideologija spola, LGBTQ+, abortus

Neoconservative opposition to the politics of equality: The anti-gender movement in Slovenia

ABSTRACT

In the article, we address the emergence of the anti-gender movement in Slovenia. Based on content analysis of studies on the anti-gender movement in Slovenia, the main actors of the movement, their arguments, discourses, action strategies, transnational links with ideologically related foreign movements, and the reasons

for their successful mobilisation are discussed. We frame the overview of these topics by considering the thesis of the anti-gender movement's double "legacy" according to which on one hand the movement's activities indirectly created a political opportunity for the legalisation of marriage equality and, on the other, reshaped the structure of the public debate on sexual and gender rights via the successful introduction of "gender theory" as a mobilising concept. Through the mentioned thesis, we highlight the complexity of the social effects of the anti-gender movement, which constitutes neo-conservative opposition in the field of equality policies today.

KEY WORDS: anti-gender movement, gender theory, gender ideology, LGBTQ+, abortion

1 Uvod

Po desetletjih relativnega napredka na področju politik enakosti se vse več držav v Evropi in po svetu sooča z novim valom odpora v obliki tako imenovanega antigenderskega gibanja¹ (ang. *anti-gender movement*) (Paternotte in

1. Termin *anti-gender movement* je bil v slovenščino običajno prevajan kot »gibanje proti teoriji spola« (glej na primer Antič Gaber in Kuhar 2019). Opisno lahko to gibanje označimo kot »gibanje proti teoriji spola«, ker je označevalec »teorija spola« v Sloveniji eno od njihovih ključnih diskurzivnih orodij, vendar pa je besedna zveza »gibanje proti teoriji spola« kot termin neprimerna oznaka, saj predstavlja razlago imena gibanja, ne pa njegovo ime. Poleg tega tovrstno poimenovanje izgubi prepoznavno značilnost tega gibanja, ki temelji na uporabi tuje zvenječega akademskega koncepta »gender«. Gibanje ta koncept aproprira in ga preoblikuje v učinkovito mobilizacijsko orodje. Čeprav se v znanstvenih besedilih v Sloveniji že pojavlja oznaka »gibanje proti teoriji spola«, menimo, da tovrstno poimenovanje vzpostavlja predstavo specifičnega »slovenskega« gibanja, medtem ko raziskovalke in raziskovalci teh gibanj eksplicitno poudarjajo, da gre za transnacionalno gibanje, ki ga povezuje uporaba koncepta »gender«. Prav zato smo se odločili za prevod, ki v imenu ohranja izvorno uporabo tega termina. Menimo, da bi bil prevod koncepta »gender« v »družbeni spol«, kot je to že uveljavljeno v študijah spolov, neprimeren, saj gibanje ta koncept uporablja povsem drugače kot študije spolov. Strategija tega gibanja temelji na uporabi tuje »gender«, saj v marsikaterem jeziku, enako kot v slovenščini, ne obstaja distinkcija med »sex« (biološki spol) in »gender« (družbeni spol). Glavni politično-strateški razlog za uporabo tuje je dejstvo, da se z uporabo »tujih konceptov« v populistični govorici lažje vzpostavi predstava, da je »gender« nekakšen tujek, ki ga določeni posamezniki želijo vsiliti »našemu narodu«, »našim otrokom«. Antigendersko gibanje se namreč ukvarja tudi z vprašanjem »nacionalne avtentičnosti«, na osnovi katere nasprotujejo določenim pravicam, ki izhajajo iz intimnega oz. seksualnega državljanstva (npr. »istospolne poroke so neskladne z naravno našega naroda«).

Kuhar 2018). Gre za družbeno in politično neokonservativno gibanje, ki se je v Evropi pojavilo na začetku prejšnjega desetletja in se je od takrat razširilo po vsem svetu (Graff in dr. 2019; Graff in Korolczuk 2022; Kováts in Põim 2015; Kuhar in Paternotte 2017; Möser in dr. 2022; Verloo 2018). Zanj je značilno, da nasprotuje feminizmu, politikam enakosti spolov in tako imenovani »teoriji spola«, za katero trdi, da je družbeno škodljiva. Čeprav je bil poskus uzakonjenja enakosti isto- in raznospolnih partnerskih razmerij pogosto, a ne nujno glavni sprožilec za nastanek tega gibanja v posameznih državah, politične agende antigenderskega gibanja ni mogoče omejiti le na nasprotovanje istospolnim porokam, temveč vključuje tudi nasprotovanje spolnim in reproduktivnim pravicam (predvsem abortusu), spolni vzgoji v javnih šolah, pravicam transspolnih oseb, spolnemu liberalizmu, produkciji znanja, zlasti poststrukturalistični teoretski perspektivi, in tudi samemu konceptu spola (Korolczuk 2023). Vse te tematike so združene v oznaki »teorija spola« oziroma »ideologija spola« ali »genderizem«. V tem smislu gre za prazne označevalce, ki lahko predstavljajo najrazličnejša družbena vprašanja. Predvsem oznaka »teorija spola«, ki jo uporabljajo slovenski akterji antigenderskega gibanja, ustvarja vtis, da je povezana s študijami spolov. V resnici ne gre za znanstveni teoretski aparat, saj v družboslovju ne obstaja ena sama teorija o spolih, ki bi se enostavno imenovala »teorija spola«.

Antigendersko gibanje zajema verske organizacije, radikalne desne stranke, nacionalistične organizacije, »*pro-life*«² združenja kot tudi skupine tako imenovanih

Dobesedni prevod angleškega izraza *anti-gender movement* v slovenščino bi bil »gibanje *anti-gender*«. Vendar pa stroka v takšnih primerih priporoča rabo levih prilastkov, ker so natančnejši in manj dvoumni od desnih. Zato je primerneje uporabiti izraz »antigendersko gibanje«. Če bi sledili načelom doslednega slovenjenja angleških terminov, je še pravilneje govoriti o »antidženderskem gibanju«, kar predstavlja dosledno prevzemanje glede na izgovor (podobno kot besedi sendvič ali miting). Za to različico se nismo odločili, ker akterji gibanja termina ne slovenijo, temveč ga uporabljajo v izvorni angleški obliki, poleg tega pa se tudi v strokovni literaturi beseda »gender« ni slovenila z »džender«, ampak z besedno zvezo »družbeni spol«. Izraza »antigendersko gibanje« torej nismo prevzeli izključno zaradi jezikovno-stilističnih, ampak tudi zaradi socioloških razlogov. Na osnovi vsega navedenega menimo, da izraz »antigendersko gibanje« natančneje označuje ideološke temelje tega gibanja kot pa besedna zveza »gibanje proti teoriji spola« (cf. Kuhar in Paternotte 2017).

2. Enako kot drugi raziskovalci in raziskovalke (npr. Kralj in dr. 2021; Mencin Čeplak 2016) tudi mi izraz »za življenje« (ang. *pro-life*) postavljamo v narekovaje; menimo namreč, da je zavajajoč, saj temelji na predpostavki, da je pravica do splava v nasprotju s pravico do življenja. Izraza ne slovenimo zaradi mednarodne uveljavljenosti in prepoznavnosti te oznake, uporabo katere dovoljuje tudi Slovar novejšega besedja slovenskega jezika (Bizjak Končar in Snoj 2012).

»zaskrbljenih državljanov« in »zaskrbljenih staršev«, ki so pogosto le satelitske organizacije verskih institucij (Kuhar in Paternotte 2017). »Simbolno lepilo« (Kováts in Pöim 2015), ki povezuje diskurz antigenderskih akterjev, so prav omenjeni prazni označevalci, ki organizacijam z različnimi ideološkimi, filozofskimi in verskimi pogledi omogočajo delovanje prek skupnega diskurzivnega orodja (Edenborg 2023).

Antigenderskih mobilizacij ne smemo razumeti zgolj kot sodobne iteracije uveljavljenih oblik odpora proti seksualnim politikam in politikam enakosti spolov; prav tako jih ne smemo razumeti zgolj kot nadaljevanje zgodnejših oblik (konservativnega) odpora zoper človekove pravice v okviru razprav o intimnem in seksualnem državljanstvu (Plummer 2003; Weeks 1998). Gre za nove manifestacije odpora, za katere so značilne nove oblike organizacije, novi načini mobilizacije in novi diskurzi. V mnogih pogledih je antigendersko gibanje prevzelo in apropiiralo strategije in diskurze feminističnih in LGBTIQ+ gibanj (Antić Gaber in Kuhar 2019; Graff 2017; Paternotte in Kuhar 2018; Smrdelj in Pajnik 2022).

Obstoječe študije so identificirale tri ključne elemente antigenderskega diskurza: poudarjanje biološkega esencializma, demonizacija »sovražnika« (npr. feministke, LGBTIQ+ gibanja, politične elite) in apropiacija liberalnega diskurza s sklicevanjem na človekove pravice (Garbagnoli 2016; Paternotte in Kuhar 2018; Popič in Gorjanc 2022; Sanders in Jenkins 2022; Smrdelj in Pajnik 2022; Žuk in Žuk 2019). Poleg podobnih retoričnih in diskurzivnih prijemov, ki jih uporabljajo antigenderski akterji v različnih državah, obstajajo tudi podobne strategije delovanja antigenderskih gibanj, zlasti spretna uporaba digitalnih medijev, organiziranje javnih zborovanj in protestov ter spretno izkoriščanje razpoložljivih pravnih sredstev in orodij demokratičnega delovanja, npr. pobude za razpis referendumov (Kuhar in Pajnik 2020).

Študije so najprej proučevale antigenderska gibanja v posameznih nacionalnih kontekstih (Darakchi 2019; Grzebalska in Pető 2018; Lavizzari 2020; Sтамболis-Ruhstorfer in Tricou 2017), vendar pa so se kmalu pojavile tudi študije (Kalm in Meeuwisse 2023; Stoeckl 2020), ki so izpostavile transnacionalni značaj teh gibanj. Poleg skupnih diskurzov in strategij delovanja so študije pokazale, da evropska antigenderska gibanja prejemajo finančno podporo konservativnih in verskih organizacij ter individualnih donatorjev v Evropi ter da imajo povezave z drugimi akterji, npr. s konservativno evangeličansko desnico ter »možganskimi trusti« v ZDA in oligarhi v Rusiji (Datta 2021).

Posebna pozornost je posvečena tudi proučevanju razlogov za nastanek in uspešno mobilizacijo antigenderskih gibanj v Evropi in drugod. Obstoječe študije prepoznavajo štiri glavne razloge. Prva linija študij (Bogaards in Pető 2022; Dietze in Roth 2020; Pető 2021) povezuje nastanek antigenderskih

gibanj z gospodarsko krizo na začetku prejšnjega desetletja, ki je spodbudila splošno nezadovoljstvo s političnimi in gospodarskimi elitami, predvsem zaradi varčevalnih ukrepov, in z vzponom populizma, ki – podobno kot antigendersko gibanje – naslavlja »ljudstvo« nasproti »pokvarjenim elitam«. Druga linija študij (Sauer 2020; Unal Abaday 2021) razlaga uspeh antigenderskih gibanj kot odziv na »krizo moškosti«. Moški naj bi bili poraženci politik enakosti spolov, zato antigenderska mobilizacija pomeni poskus ponovne vzpostavitve njihove domnevno naravne vloge kot »glave« družine. Tretji sklop razprav (Kuhar in Antić Gaber 2022; Kuhar in Paternotte 2017) tematizira uspeh gibanja proti enakosti spolov s t. i. »zasičenostjo z enakostjo«. Gre za razumevanje, da je enakost spolov že dosežena, zato feministke in druge manjšine neupravičeno iščejo domnevno posebno zaščito ter dodatne pravice in ugodnosti. Četrta linija (Paternotte in Verloo 2021) kot enega izmed razlogov za uspešno mobilizacijo antigenderskega gibanja izpostavlja tako imenovano epistemično krizo, ki se kaže v vse večjem nezaupanju v znanost, zlasti v družboslovje.

Slovenija je bila ena od prvih držav, v kateri so se antigenderski akterji uveljavili kot pomembna politična sila, ki vpliva na razpravo in politične odločitve na področju politik enakosti. Vrhunec mobilizacije antigenderskega gibanja v Sloveniji predstavljata zakonodajna referenduma o pravni ureditvi istospolnih partnerstev v letih 2012 in 2015. Slovenija je tako postala edina evropska država, v kateri je bil referendum o enakosti partnerskih razmerij dvakrat zavržen (Kuhar 2017: 224). Vendar pa je kljub uspešnim prizadevanjem antigenderskega gibanja Slovenija poleti 2022 postala tudi prva vzhodnoevropska država, ki je v celoti sprejela pravice istospolnih partnerstev, vključno s posvojitvijo otrok (Kuhar 2022).

Posebnost slovenskega antigenderskega gibanja v primerjavi s podobnimi gibanji v drugih evropskih državah je njegova časovna »prednost«. Antigenderski akterji v Sloveniji so se prvič aktivirali že leta 2009, ko je takratna levosredinska vlada predstavila reformo Družinskega zakonika. Ko so se podobna gibanja v Evropi začela uveljavljati kot pomemben politični akter, je slovensko gibanje že imelo za sabo pomembne politične izkušnje, saj je mobiliziralo na tisoče ljudi in doseglo prvo zmago na referendumu. V obdobju drugega referenduma je gibanje še dodatno izboljšalo svoje taktike delovanja, zgradilo močno mrežo podpornikov in se uveljavilo kot pomemben politični akter s transnacionalnimi povezavami. Čeprav se v obdobju prvega referenduma antigenderski akterji še niso sklicevali na »teorijo spola«, pa so kljub temu vzpostavili diskurzivno »substanco«, na osnovi katere je v obdobju drugega referenduma vzniknila »teorija spola« (Kuhar 2017: 224). To pomeni, da so v prvem referendamskem obdobju že uporabljali podobne argumente, diskurze in strategije delovanja

kot v času drugega referenduma, vendar pa ti argumenti, diskurzi in strategije delovanja še niso bili vpeti v skupni okvir »teorije spola«.

Potreba po natančnejši tematizaciji zgoraj predstavljenih specifik je bila glavni povod za nastanek tega članka.³ Izhodišče našega pregleda je obstoječa znanstvena literatura o delovanju antigenderskega gibanja v Sloveniji. Pri tem izhajamo iz teze o dvojni »dediščini« antigenderskega gibanja v Sloveniji:

1. Antigenderski akterji so z uspešnim lansiranjem »teorije spola« v obdobju druge referendumske kampanje preoblikovali strukturo javne razprave tako, da je bila »teorija spola« vzpostavljena kot legitimna instanca, ki predstavlja »opozicijo« zagovornikom spolnih in reproduktivnih pravic. Tako rekoč od leta 2015 dalje ni razprave v slovenskem družbenem prostoru o politikah enakosti, v kateri ne bi »teorija spola« predstavljala enega izmed legitimnih pogledov. V nekaterih primerih, npr. na razpravah na Twitterju, je celo prevladujoči okvir razprave (Popič in Gorjanc 2022). Poleg tega je bil diskurz »teorije spola« najprej omejen na nasprotovanje pravic LGBTIQ+ oseb, od 2015 dalje pa se je začel širiti na druge teme (npr. abortus), in sicer predvsem kot posledica dejstva, da so tudi druge skupine, ki nasprotujejo politikam enakosti, v antigenderskem gibanju zaznale priložnost za širitev svojega političnega vpliva.
2. Kljub padcu dveh referendumov na temo družinske zakonodaje je vse bolj radikalno in izključujoče delovanje antigenderskih akterjev vsaj posredno vzpostavilo politične priložnosti (Giugni 2011), ki so v svojih posledicah vodile do večje vidnosti LGBT skupnosti v javnem prostoru (Antić Gaber in Kuhar 2019) in nenazadnje do sprejema zakonodaje, ki je izenačila isto- in raznospolne pare (Kuhar 2022). Poleg tega se je socialna distanca do istospolno usmerjenih oseb v zadnjih letih prepolovila, do ključnih prelomov pa je prišlo prav v času obeh referendumskih razprav. Če je še v devetdesetih letih preteklega stoletja okoli 60 % vprašanih v raziskavah Slovenskega javnega mnenja zatrdilo, da ne želijo imeti homoseksualca za svojega soseda, je leta 2022 ta delež znašal 20 % (Hafner - Fink in dr. 2022). Ob tem pa hkrati ne smemo spregledati, da je delovanje antigenderskih gibanj hkrati spodbujalo in legitimiralo tudi nasilje do LGBTIQ+ skupnosti, ki se pojavlja v sovražnem govoru na spletu in vse bolj tudi v delovanju določenih ekstremističnih skupin (npr. napadi na parado ponosa leta 2023).
3. Članek je nastal v sklopu projekta »FIERCE – *Feminist movements revitalizing democracy in Europe*« (No. 101061748), ki ga financira program EU za raziskave in inovacije Obzorje Evropa (Horizon Europe). Poleg tega je nastal v okviru temeljnega projekta »Spol, demokracija in neokonservativno anti-gender gibanje« (J5-50158, 2023–2026) ter programske skupine »Problemi avtonomije in identitet v času globalizacije« (P6-0194, 2019–2024), ki ju financira ARIS.

Pričujoči članek prinaša pregled obstoječih študij o delovanju antigenderskega gibanja v Sloveniji. V nadaljevanju opišemo korake zbiranja literature, navedemo področja, na osnovi katerih obravnavamo obstoječe študije v Sloveniji, nato pa predstavimo ugotovitve teh študij. V zadnjem delu tematiziramo pomen obstoječih ugotovitev z vidika izhodiščne teze o dvojni »dediščini« antigenderskega gibanja v Sloveniji. Izpostavimo tudi obstoječe primanjkljaje in nadaljnje možne poti proučevanja tega področja.

2 Zbiranje literature in področja pregleda

2.1 Zbiranje literature

Pri zbiranju literature smo sledili načelu, da v analizo vsebine (Krippendorff 1980) zajamemo vse obstoječe študije, ki tematizirajo antigenderske akterje v Sloveniji, za katere je značilno, da se sklicujejo na »teorijo spola«. Vendar bi taka opredelitev pomenila, da lahko upoštevamo zgolj dogajanje od druge referendumske kampanje dalje, ko je bil omenjeni označevalec lansiran v javni prostor. S tem bi izpustili prvo referendumsko kampanjo, v kateri so sodelovali isti akterji, ki so bili v obdobju prve referendumske kampanje »zaslužni« za postavitev »terena« za poznejši vznik »teorije spola«. Zaradi tega smo v pregledu literature upoštevali celotno dogajanje od leta 2010 dalje.

Omenili smo, da se na antigenderski politični agendi ne nahaja samo vprašanje zakonske zveze, pač pa tudi druga vprašanja. Ker so bile v Sloveniji posebej izpostavljene reproduktivne pravice, smo v pregled vključili tudi literaturo, ki obravnava širše teme, povezane s spolom in spolnostjo (npr. abortus, pravica samskih žensk in žensk, ki niso v heteroseksualnem partnerskem razmerju, do oploditve z biomedicinsko pomočjo itn.).

Na podlagi opisanih izhodišč smo novembra 2022 s pomočjo bibliografskega sistema Cobiss poiskali vse študije, ki so bile objavljene v obdobju 2010–2022 in vsebujejo najmanj eno izmed naslednjih ključnih besed v slovenščini ali angleščini: »anti-gender« (657 zadetkov), »LGBT« (481 zadetkov), »ideologija spola« (372 zadetkov), »teorija spola« (3093 zadetkov), »oploditev z biomedicinsko pomočjo« (377 zadetkov), »abortus« (739 zadetkov), »istospolna partnerstva« (166 zadetkov), »družinski zakonik« (1360 zadetkov) in »ZZZDR« (473 zadetkov).

Število zadetkov smo najprej omejili časovno (osredinili smo se na obdobje 2010–2022), jezikovno (upoštevali smo zadetke v slovenščini in angleščini) in glede na tipologijo del za vodenje bibliografij v Cobissu (upoštevali smo izvirne in pregledne znanstvene članke, znanstvene monografije, samostojne znanstvene sestavke ali poglavja v monografski publikaciji in objavljene znanstvene prispevke na konferencah). Vključili smo tiste zvrsti (znanstvenih) besedil, za

katera je običajno zahtevano dvojno slepo recenziranje. S tem smo zagotovili, da smo izbrali dela, ki temeljijo na znanstvenem aparatu. V naslednjem koraku smo pregledali vsa znanstvena besedila in izločili tista, ki niso neposredno povezana s temami na politični agendi antigenderskega gibanja. Na koncu smo pregledali sezname literature zbranih znanstvenih besedil, da smo preverili, ali morebiti navajajo dela, ki bi jih lahko vključili v naš pregled.

Na podlagi opisanih korakov zbiranja literature smo pridobili sedemnajst študij o antigenderskem gibanju v Sloveniji. Pri tem pod pojmom »študija«, ki predstavlja osnovno enoto našega pregleda, razumemo teoretske, empirične in pregledne študije. Glede na to, da je področje proučevanja antigenderskih gibanj razmeroma novo, nismo razlikovali med različnimi tipi znanstvenih besedil, ampak smo jih razvrstili glede na temo, ki jo obravnavajo. Tako se glavna zbranih študij (štirinajst) ukvarja z referendumsko kampanjo o družinski zakonodaji (Antić Gaber in Kuhar 2019; Gorjanc in Fišer 2018; Greif 2016; Kovač Šebart in Kuhar 2015, 2017; Kuhar 2015a, 2015b, 2017; Kuhar in Pajnik 2020; Kuhar in Zobec 2017; Maljevac in Gobec 2017; Pajnik in dr. 2016; Smrdelj in dr. 2021; Sobočan in Pollak 2016). Preostale študije tematizirajo abortus (Kralj in dr. 2021), tri teme hkrati, in sicer referendumski kampanji, abortus ter pravice samskih žensk in žensk, ki niso v heteroseksualnem partnerskem razmerju, do oploditve z biomedicinsko pomočjo (Šabec in dr. 2021) ter pojavnost označevalcev »teorija spola« in »ideologija spola« v izbranih korpusih slovenskih digitalnih spletnih tekstov (Popič in Gorjanc 2022). Kot že pojasnjeno, smo na seznam dodali še študije, ki se ne sklicujejo neposredno na antigendersko gibanje, vendar pa obravnavajo teme, ki jih je mogoče umestiti na antigendersko politično agendo. Tako smo vključili študijo, ki se ukvarja s pravico do abortusa (Mencin Čeplak 2016), in študiji, ki obravnavata pravico samskih žensk in žensk, ki niso v heteroseksualnem partnerskem razmerju, do oploditve z medicinsko pomočjo (Cukut Krilić 2013; Furlan in dr. 2020). V nekaterih zbranih študijah (npr. Kuhar 2017) sta bežno omenjeni še dve temi, in sicer dekriminalizacija prostitucije in ratifikacija Istanbulske konvencije, ki pa nista tematizirani v enakem obsegu kot istospolna partnerstva, verjetno zato, ker sta bili manj javno izpostavljeni.

2.2 Področja pregleda

Ko smo zbrali študije, smo jih pregledali glede na pet področij: 1) akterji gibanja, 2) njihovi argumenti in diskurzi, 3) strategije delovanja, 4) vprašanje o transnacionalnih povezavah z ideološko sorodnimi tujimi gibanji in 5) vprašanje o razlogih za njihovo uspešno mobilizacijo v slovenskem nacionalnem kontekstu. Gre za osnovne dimenzije analize, ki jih študije o političnih in družbenih gibanjih običajno obravnavajo, ko proučujejo družbena gibanja (della Porta in Diani

2020). Osrednji cilj našega pregleda literature je bil, da na podlagi obstoječih študij predstavimo značilnosti antigenderskega gibanja v Sloveniji, pri tem pa sledimo navedenim petim področjem.

V nadaljevanju sledi pregled identificiranih študij o antigenderskem gibanju v Sloveniji, ki je strukturiran v pet sklopov, pri čemer posamezen sklop iz različnih študij sintetično povzema vsebino zgoraj naštetih petih področij.

3 Antigendersko gibanje v Sloveniji

3.1 Akterji

Antigendersko gibanje je v Sloveniji svojo politično moč in javno prepoznavnost vzpostavilo v obdobju obeh referendumskih kampanj v letih 2012 in 2015. Takrat je vzniknila skupina »novih« akterjev, tako imenovanih »zaskrbljenih državljanov«, ki jo je v obdobju prve referendumske kampanje predstavljala *Civilna iniciativa za družino in pravice otrok*, med drugo referendumsko kampanjo pa so se preimenovali v koalicijo *Za otroke gre* (Kralj in dr. 2021: 52). V ospredju kampanje sta bila Aleš Primc in Metka Zevnik, ki sta v simbolnem smislu zavzela mesto starša in starega starša »nedolžnih otrok«, ki naj bi jih ogrožal novi družinski zakonik (Kuhar 2017).⁴ Med nove akterje sodi tudi leta 2009 ustanovljeni *Zavod za družino in kulturo življenja*, ki ga vodi Tadej Strehovec, nekdanji generalni tajnik in tiskovni predstavnik Slovenske škofovske konference. Omenjeni zavod in Primčeva iniciativa sta ustanovila spletni novičarski portal 24kul.si, ki je bil glavni mobilizacijski medij v obeh referendumskih kampanjah. Portal, ki je osrednje spletno mesto antigenderskega gibanja v Sloveniji, je sprva gostoval na uradnem strežniku slovenske RKC (Kralj in dr. 2021: 57), kar nakazuje na to, da je civilna iniciativa, ki se je predstavljala kot neodvisna skupina državljanek in državljanov, v resnici delovala kot satelitska organizacija RKC (Kuhar 2017). Z njo so povezane tudi novonastale »pro-life« skupine, ki prav tako prevzamejo retoriko in strategije antigenderskega gibanja. V skupino antigenderskih »pro-life« organizacij sodi *Zavod božji otroci*, ki je znan po molitvah proti abortusu pred

4. Čeprav je bilo referendumsko dogajanje v povezavi z enakostjo porok osrednji sprožilni dejavnik nastanka antigenderskih organizacij v Sloveniji, so nekateri vidni akterji tega novega gibanja že prej sodelovali v različnih konservativnih mobilizacijah. Na primer, Aleš Primc je bil leta 2001 dejaven pri zbiranju podpisov za referendum o oploditvi samskih žensk in žensk, ki niso v heteroseksualnem partnerskem razmerju, z biomedicinsko pomočjo. Poleg tega je leta 2003 javno nasprotoval dekriminalizaciji prostitucije. Vendar pa ti akterji, četudi so bili že prej dejavni v konservativnih mobilizacijah, svoje argumentacije v preteklosti niso sidrali v okvir »teorije spola« (Kuhar 2017), zato literatura antigenderskega gibanja označuje kot neokonservativna gibanja.

ljubljsko ginekološko kliniko in porodnišnico. Vidna »pro-life« organizacija je tudi leta 2011 ustanovljeni *Zavod Živ!m*, ki je v okviru »tedna otroka« oktobra 2016 na pročelju frančiškanske cerkve v Ljubljani predvajal propagandni film o abortusu kot zločinu (Kralj in dr. 2021). Med novejšimi »pro-life« organizacijami je še zavod *Biser*, ki upravlja spletni strani *Ženska odločitev in Slovenija 1000 plus* ter v imenu pomoči ženskam v stiski zaradi nenačrtovane nosečnosti zagovarja nasprotovanje abortusu (DND 2022). Na področju »pro-life« aktivizma je v zadnjih letih pomembno vlogo odigral tudi *Organizacijski odbor pohoda za življenje* (Kralj in dr. 2021: 63).

Drugo skupino akterjev predstavljajo organizacije in društva, ki so obstajala že pred nastankom *Civilne iniciative za družino in pravice otrok*. Ti akterji so izkoristili novonastalo politično gibanje za promocijo svojih ciljev. Pri tem so dejavno prevzeli retoriko antigenderskega gibanja. Med te akterje lahko štejemo *Družinsko pobudo*, ki je bila ustanovljena leta 1998 z namenom ustvarjanja »družini in otrokom prijazne Slovenije«, in *Zavod Iskreni, zavod za kulturo življenja*, ki je nastal iz spletnega portala *Iskreni.net*, ustanovljenega leta 2004 (Kuhar in Pajnik 2020: 174). Med antigenderskimi akterji je v literaturi omenjena še *Generacija identitete*, slovenska veja Evropskega identitarnega gibanja (Kralj in dr. 2021: 52).

Čeprav se glavnina naštetih organizacij, predvsem »pro-life« skupine, predstavlja kot nekonfesionalna združenja, so v resnici satelitske organizacije RKC (Kuhar in Pajnik 2020: 173). RKC se želi prek njih uveljaviti kot moralna avtoriteta na področju spolnih in reproduktivnih pravic z namenom, da vpliva na državne politike na tem področju (Kuhar 2017: 219). RKC deluje satelitsko predvsem zato, ker je zaradi vrste seksualnih in finančnih škandalov zaupanje slovenske javnosti v RKC razmeroma nizko (Kralj in dr. 2021). Pomemben razlog za satelitsko delovanje je tudi dejstvo, da biblijski diskurz nima več mobilizacijskega učinka (Kuhar 2015a; 2015b), zato se zdi delovanje v ozadju civilnih pobud »zaskrbljenih državljanov« in »pro-life« skupin učinkovita rešitev za širjenje agende RKC (Kuhar 2017: 219; Greif 2016). RKC torej sodi v tretjo skupino akterjev antigenderskega gibanja, ki jo imenujemo zavezniki. Poleg RKC so pomemben zaveznik antigenderskih organizacij in akterjev tudi predstavniki desne politične opcije, ki se udeležujejo njihovih zborovanj in jim javno izražajo podporo, ter desno usmerjeni mediji, ki naklonjeno poročajo o njihovi dejavnosti. V obdobju obeh referendumskih kampanj so antigendersko gibanje podprli tudi nekateri akademiki, glasbeniki, igralci in druge javno znane osebe.

3.2 Argumenti in diskurzi

Argumente in diskurze antigenderskega gibanja v Sloveniji je mogoče razdeliti v dve večji skupini glede na to, ali se nanašajo na »nove« akterje, tako imenovane »zaskrbljene državljanke«, ki nasprotujejo enakosti partnerskih razmerij, ali pa so povezani s »pro-life« organizacijami. Kot že izpostavljeno, je vsem skupinam skupno sklicevanje na »teorijo spola«, ki predstavlja povezovalni diskurzivni element različnih gibanj proti politikam enakosti. Kot izpostavljajo Šabec in dr. (2021), so diskurzi, ki nasprotujejo spolnim in reproduktivnim pravicam, vzpostavljeni na načelu heteronormativnosti in težnji po biološki reprodukciji »naroda«, ki naj bi bila ogrožena, če bodo politike enakosti uzakonjene. Načelo heteronormativnosti pa se ne pojavlja samo v kontekstu nasprotovanja enakosti partnerskih razmerij in pravici do abortusa, ampak določa tudi protidiskurze v primeru pravice samskih žensk in žensk, ki niso v heteroseksualnem partnerskem razmerju, do oploditve z biomedicinsko pomočjo (Cukut Krilić 2013; Furlan in dr. 2020).

Nasprotovanje enakosti partnerskih razmerij temelji na esencialističnem diskurzu, ki predpostavlja, da enakost partnerskih razmerij pomeni grožnjo »tradicionalni«, »naravni« družini, očetovstvu in materinstvu, predvsem pa nedolžnim otrokom in prihodnosti slovenskega naroda (Sobočan in Pollak 2016). Preko poudarjanja »majhnosti slovenskega naroda«, ki se sooča z »demografsko zimo«, so istospolni pari, pa tudi transspolne osebe in zagovorniki abortusa, konstruirani ne samo kot Drugi znotraj naroda, ampak tudi kot nasprotniki naroda (Kuhar 2017: 225). Esencialistični diskurz je povezan s stališčem, da je enakost partnerskih razmerij nezdržljiva z »naravo« in »normalnostjo«. Obstajata dva spola, ki sta biološko različna in imata različni družbeni vlogi, zato je vsak poseg v »naravni« binarni sistem pojmovan kot (nezaželen) družbeni eksperiment (Pajnik in dr. 2016).

Nasprotovanje enakosti partnerskih razmerij se izvaja tudi prek ustvarjanja ideje o ogroženosti otrok, ki jih želijo posvojiti istospolni pari (Kuhar 2017). Prav zaradi uspešne konstrukcije strahu pred možnostjo, da istospolno pari lahko posvojijo »nedolžne« otroke, so »otroci« postali najpomembnejši označevalec antigenderskega gibanja v Sloveniji. To je razvidno že iz tega, da se je osrednja antigenderska organizacija v obdobju druge referendumske kampanje preimenovala v koalicijo *Za otroke gre* (Smrdelj in dr. 2021). Čeprav antigenderski akterji niso nikoli eksplicitno trdili, da geji in lezbijke (spolno) zlorabljajo otroke, so se implicitne insinuacije v tej smeri učinkovito diskurzivno lepile na stare podobe o nenaravnosti in deviantnosti homoseksualnosti (Kuhar 2017: 225). Na teh strahovih je zgrajena tudi moralna panika o pranju možganov v javnih šolah, kjer naj bi LGBT aktivisti uveljavljali »teorijo spola« (Kovač Šebart in Kuhar 2015;

Kovač Šebart in Kuhar 2017). Mobilizacija okrog domnevno ogroženih otrok pa razkriva še eno pomembno diskurzivno lastnost antigenderske retorike, in sicer rabo afektov, kot so strah, ogroženost, panika, jeza. Raba afektov je pomembna in učinkovita strategija za mobilizacijo širših množic (Kuhar in Pajnik 2020), ki v osnovi temelji na načelih politik strahu. Politike strahu so oblika politične strategije, v kateri (politični) voditelji ali stranke namerno uporabljajo jezik, simbole in narative, s katerimi ustvarjajo občutke ogroženosti, negotovosti ali krize. S tako ustvarjeno situacijo strahu mobilizirajo javnost za dosego svojih političnih ciljev, z demonizacijo določenih skupin in posameznikov v družbi pa upravičujejo uporabo svojih političnih orodij in ukrepov (Wodak 2015).

Pomembna značilnosti antigenderske retorike je tudi apropiacija človekovih pravic in liberalnega diskurza na splošno (npr. solidarnost, demokracija, svoboda) (Smrdelj in dr. 2021). Kot ugotavljajo študije, so pod oznako liberalizma zamaskirana homofobna in diskriminatorna stališča, ki so prikrita z navidezno umirjenimi, racionalnimi, domnevno znanstvenimi argumenti, hkrati pa so artikulirana tako, da vzbujajo čustva (Kuhar in Pajnik 2020: 178). V tem oziru se pojavlja tudi »psevdoznanstveni« diskurz (Vežjak 2018), ki izhaja iz sumljivih, neutemeljenih in ponarejajočih znanstvenih virov ali iz diskreditacije oziroma manipulacije obstoječih znanstvenih spoznanj (Kuhar 2015a; 2015b). Poleg navidez racionalne govornice, ki pod pretvezo domnevno znanstvenih spoznanj širi izključevalne in diskriminatorne poglede, je v antigenderski retoriki mogoče zaslediti še en, temu nasproten element, in sicer tako imenovani »anti-intelektualizem«, ki se nanaša na zavračanje znanstvenih in strokovnih argumentov ter na nezaupanje v institucije, ki proizvajajo znanje in raziskave. Znanstvena skupnost je v tem oziru pogosto označena kot skorumpirana »elita«, ki proizvaja »teorijo spola« in želi izvesti inženiring nad slovenskim narodom (Kuhar 2017).

Vsem diskurzom »*pro-life*« organizacij je skupna predpostavka, da je zarodek oseba (pogosto ga imenujejo »nerojeni otrok«) in zato je nosilec človekovih pravic. Od tu dalje je diskurze proti abortusu mogoče razdeliti v dve skupini. Prva skupina odkrito pojmuje abortus kot umor, kot zločin proti nerojenemu otroku, proti naravi, proti narodu, proti ženski (saj je usmerjen proti njenemu bistvu, tj. materinstvu). Ukvarjajo se tudi z domnevnim krivcem za legalizacijo abortusa, tj. liberalnim zakonodajalcem in zagovorniki pravice do abortusa (Mencin Čeplak 2016: 1382).

Strategija druge skupine je na prvi pogled manj agresivna. Nagovarja predvsem trpljenje žensk v stiski, ki si v srcu (domnevno) želijo postati matere, a jim to preprečujejo krute okoliščine. Gre za novo značilnost diskurzov proti abortusu, ki je hkrati resnična in manipulativna. Resnična zato, ker mnoge ženske trpijo zaradi zlorabe in stiske, manipulativna pa zato, ker se pod pretvezo nudenja

pomoči izvaja nasprotovanje abortusu, poleg tega pa se spodbuja in krepi krivda žensk v stiski z označevanjem abortusa kot »umora« (Mencin Čeplak 2016: 1381–1382). Akterji, ki se poslužujejo navidez humanitarnega diskurza, trdijo, da zgolj razglašajo zamolčano resnico o trpljenju »nerojenih otrok«, njihovih mater in očetov. V tem kontekstu se pojavljajo čustveno nabite zgodbe žensk, ki naj bi trpele zaradi tako imenovanega »postabortivnega sindroma«. Za drugo skupino je značilno tudi to, da poskuša bolj ali manj vpljudno zmanjšati moralno in strokovno verodostojnost zagovornikov dostopnosti varnega abortusa (Kralj in dr. 2021: 166–167).

3.3 Strategije delovanja

Podobno kot argumente in diskurze je tudi strategije delovanja antigenderskih akterjev mogoče razdeliti v dve skupini glede na to, ali jih uporabljajo nasprotniki zakonske zveze ali pa nasprotniki abortusa.

V obdobju obeh referendumskih kampanj so se antigenderski akterji posluževali številnih komunikacijskih strategij. Zelo dobro so izkoriščali digitalne medije, ki so jih uporabili za širjenje svojih populističnih sporočil (Gorjanc in Fišer 2018; Popič in Gorjanc 2022). Splet so uporabili tudi za zbiranje podpisov svojih podpornikov, za veriženje elektronskih sporočil, ki so jih pošiljali politikom, raziskovalcem, akademikom in drugim javnim osebam, ki podpirajo pravice LGBT. Poleg tega pa jim je splet omogočil zbiranje finančnih sredstev in objavljanje škandaloznih »zgodb« o domnevnih grozljivih učinkih »teorije spola« (Kuhar in Pajnik 2020: 179).

Glede na to, da RKC predstavlja njihovega osrednjega zaveznika, so duhovniki sporočila antigenderskih akterjev pogosto brali med nedeljskimi mašami ali pa so jih objavili na spletnih straneh lokalnih župnij (Kuhar 2017: 220). Antigenderski akterji so prirejali tudi javna zborovanja in dogodke kot protitež paradi ponosa, redno so organizirali tiskovne konference ter lobirali pri ključnih vladnih institucijah in njenih predstavnikih, ki so jih vabili na parlamentarne obravnave predlogov novih zakonov na področju družinske politike, reproduktivnega zdravja ter boja proti diskriminaciji in enakosti spolov (Kuhar 2017: 228). V javnih šolah so pogosto sprožali polemike o učnih vsebinah, ki naj bi predstavljale »teorijo spola« (Kovač Šebart in Kuhar 2015; Kovač Šebart in Kuhar 2017; Kuhar in Zobec 2017) ter zbirali finančna poročila LGBT in feminističnih nevladnih organizacij, ki so prejele sredstva iz državnega proračuna (Kuhar in Pajnik 2020: 180–181).

Med pomembne strategije delovanja sodi tudi izbira ustreznih vizualnih podob gibanja. Med prvo referendumsko kampanjo je imela Primčeva pobuda v logotipu gibanja silhueto »normalne družine«, ki jo je med drugo referendumsko

kampanjo zamenjala podoba dečka in deklice, ki se skrivata za roko, ki bo ustavila uničujočo »teorijo spola« (Kuhar 2017: 217). V obeh primerih je v logotipu podoba otrok, ki so bili glavni ideološki označevalec gibanja.

Podobno kot nasprotniki enakosti partnerskih razmerij tudi »*pro-life*« akterji organizirajo javne dogodke in zborovanja (npr. *Pohod za življenje*, molitve pred ginekološko kliniko in porodnišnico), apelirajo na vladne institucije (npr. poziv slovenski vladi, naj ne ratificira Istanbulske konvencije, ker naj bi ta zahtevala vključitev »skrajnih idej teorije spola« v nacionalno zakonodajo in šolske učne načrte) (Antić Gaber in Kuhar 2019: 118), objavljajo kontroverzne članke, imajo zaslombo desno usmerjenih medijev, ki naklonjeno poročajo o njihovi dejavnosti (Kralj in dr. 2021: 59–65), in se dosledno poslužujejo personifikacije ploda, ki preko čustveno nabitih »zgodb« (npr. podobe nasmejanih plodov, plodov, ki sesajo palec, zgodbe, ki jih »nerojena hči« ali »nerojeni sin« pripoveduje svoji materi tik pred abortusom) ustvarja vtis, da gre za pravo osebo, s katero se je mogoče poistovetiti (Mencin Čepelak 2016: 1380).

3.4 Transnacionalne povezave

Antigenderski akterji v Sloveniji so povezani s tujimi ideološko sorodnimi gibanji, a te povezave so redko izpostavljene v javnosti, saj je vzbujanje skrbi in sprožanje epizod moralne panike mnogo učinkovitejša strategija pridobivanja pozornosti javnosti kot pa izpostavljanje sodelovanja s tujimi zavezniki (Kralj in dr. 2021: 52). Povezave slovenskih antigenderskih akterjev in organizacij s tujimi gibanji so vidne predvsem na dveh ravneh: na ravni prevzemanja strategij delovanja tujih sorodnih gibanj ter na ravni vključevanja v mednarodne akcije, iniciative in pobude.

Glede prve ravni lahko izpostavimo prakso pošiljanja verižnih sporočil med prvo in drugo referendumsko kampanjo, ki sta jo uporabljali tudi antigenderski organizaciji CitizensGO in European Dignity Watch (Kuhar in Pajnik 2020: 180). Druga raven, vključevanje v mednarodne akcije, iniciative in pobude, pa se kaže na primeru »*pro-life*« organizacij v Sloveniji. *Zavod božji otroci* je del mednarodne kampanje *40 dni za življenje*. Leta 2015 je Robert Colquhoun, vodja mednarodnih kampanj te organizacije, obiskal *Zavod božji otroci* v Ljubljani. Nekatere slovenske »*pro-life*« organizacije so bile vključene v *Evropsko državljansko iniciativo »Mami, oči in otroci«*, ki je zbirala podpise v »podporo identiteti družine in zakonske zveze«, pri čemer Slovenija ni bila preveč uspešna, saj je bila med državami z najmanj podpisi (Kralj in dr. 2021: 53).

Pomembna dokumenta, ki popisujeta vire financiranja nasprotnikov seksualnih in reproduktivnih pravic v Evropi ter njihove transnacionalne povezave, sta poročili Evropskega parlamentarnega foruma o spolnih in reproduktivnih pravicah z

naslovom *Tip of the Iceberg* (Datta 2021) in *Restoring the Natural Order* (Datta 2018). Poročilo kaže, da so najpomembnejši financirji »pro-life« organizacij tesno povezani z RKC, prav tako pa kaže tudi na vpletenost slovenskih akterjev v antigenderskem gibanju v mreži evropskih antigenderskih organizacij Agenda Europe (Datta 2018: 20).

3.5 Razlogi za uspešno mobilizacijo

Razlogi za uspešno mobilizacijo in uveljavitev antigenderskega gibanja v Sloveniji so bili tesno povezani z dogajanjem v povezavi z nasprotovanjem enakosti isto- in raznospolnih partnerskih razmerij. Obe referendumski kampanji sta pomenili točko, na kateri se je antigendersko gibanje vzpostavilo in uveljavilo v slovenskem javnem prostoru, kmalu zatem pa se je začelo širiti na druga področja spolnih in reproduktivnih pravic. V tem kontekstu Kuhar (2017: 223–224) opredeljuje tri glavne razloge za uspeh antigenderskega gibanja v Sloveniji: 1) časovna ustreznost obeh referendumskih kampanj, 2) odmevnost »naturalističnega« zdravorazumskega diskurza in 3) poudarjanje samoviktimizacije.

Kot že pojasnjeno v uvodu članka, je slovensko gibanje imelo posebno časovno »prednost«. Ko so se podobna gibanja v Evropi začela uveljavljati kot pomemben politični akter, je slovensko gibanje že imelo za sabo pomembne politične izkušnje, saj je mobiliziralo na tisoče ljudi in doseglo prvo zmago na referendumu. V obdobju drugega referenduma je gibanje še dodatno izboljšalo svoje taktike delovanja, zgradilo močno mrežo podpornikov in se uveljavilo kot pomemben političnimi akter (Kuhar 2017: 224).

Vladni predlog o enakopravnosti zakonske zveze je posegel v hegemono predstave o družini in zakonu kot o dveh »naravnih« institucijah. Gre za močno čustvena in izrazito normalizirana zdravorazumska prepričanja, ki jim je zelo težko nasprotovati. Zato so antigenderski akterji neprenehoma poudarjali »naturalistične« in »esencialistične« predstave o družini, poroki, otrocih in narodu. To je omogočilo širok odmev njihovih argumentov in mobilizacijo množic na obeh referendumih o družinskem zakoniku (Kuhar 2017: 225–226).

Tretji element, samoviktimizacija, se nanaša na podobo zatirane večine, tako imenovanega »ljudstva« nasproti skorumpiranim elitam (Maljevac in Gobec 2017). Pri tem se izraz »elite« uporablja premično glede na kontekst in namen: »elito« so lahko označevali domači (levi) politiki, ki v antigenderski retoriki predstavljajo kontinuiteto s »komunističnim režimom«, bruseljski birokrati, akademiki, feministične in LGBT nevladne organizacije, novinarji in druge domnevno privilegirane družbene skupine, ki zagovarjajo »teorijo spola«. Antigendersko gibanje je vzpostavilo izraz »kristjanofobija« kot antipod homofobiji, s katerim je obrnilo razmerje med »večino« in »manjšino«. Izraz temelji na logiki, da

resnična manjšina niso LGBT osebe, ampak slovenski katoliki, ki so označeni za homofobične samo zato, ker se zavzemajo, da ima vsak otrok mamo in očeta. Prave »žrtve« pa niso samo katoliki, kot poudarjajo antigenderski akterji, ampak tudi socialno obubožane družbene skupine, ki sta jih prizadela gospodarska kriza in neoliberalizem. Antigenderski akterji so jih naslovili kot žrtve družbene sistema, ki ga vodijo »elite«, kar je bilo predstavljeno kot še en razlog za nasprotovanje pravni ureditvi istospolnih partnerstev (Kuhar 2017: 226–228).

4 Razprava in zaključne misli

V članku smo proučevali antigendersko gibanje v Sloveniji. Med najbolj prepoznavne javne akterje sodijo združenja, ki nasprotujejo pravicam LGBT oseb, in »pro-life« organizacije. Njihovi glavni zavezniki so RKC, predstavniki desne politične opcije in desno usmerjeni mediji ter nekatere javno znane osebe, npr. akademiki, glasbeniki, igralci. Glavni »sprožilni« dogodek za nastanek antigenderskega gibanja v Sloveniji sta dva poskusa uzakonjenja istospolnih partnerstev v letih 2012 in 2015. Pozneje se je antigenderska ideologija razširila tudi na druga področja, predvsem na abortus. Pomemben del strategij in diskurzov gibanje povzema iz transnacionalnih sorodnih gibanj, poleg tega pa se vključuje v njihove projekte in pobude.

Pregled obstoječe literature je uokvirjala teza o dvojni »dediščini« antigenderskega gibanja. Zapisali smo, da je dejavnost gibanja na eni strani posredno ustvarila politične priložnosti (Giugni 2011) za uzakonjenje enakosti partnerskih razmerij, ki so se manifestirale na politični, reprezentacijski in mobilizacijski ravni ter so vodile do uzakonjenja enakosti partnerskih razmerij. Na politični ravni so uspehi antigenderskega gibanja vzpostavili dodaten pritisk na leve politične stranke, da končno uredijo položaj istospolnih partnerskih skupnosti, ki so jih vsaj na deklarativni ravni ves čas podpirale. Reprezentacijska dimenzija političnih priložnosti je povezana z dejstvom, da so dejavnosti antigenderskih gibanj več let v ospredje medijske pozornosti postavljale vprašanje istospolnih porok in na splošno LGBTIQ+ skupnosti; brez bi namreč tega težko ohranjala toliko medijske pozornosti. Slednja je vodila v intenziviranje procesa normalizacije reprezentacij LGBTIQ+ skupnosti, ki se je sicer začela že konec devetdesetih let preteklega stoletja (cf. Kuhar 2003). Mobilizacijska dimenzija političnih priložnosti je povezana z dejstvom, da je LGBT skupnost začela vzpostavljati širše koalicije s podobnimi gibanji (v prvi vrsti feminističnimi), saj je postalo jasno, da boj za »istospolne poroke« presega zgolj to ozko tematiko in da so antigenderska gibanja širša grožnja človekovim pravicam. Nenazadnje je delovanje antigenderskega gibanja mobiliziralo tudi vrsto akterk in akterjev, ki nikoli niso bili del aktivističnih

akcij, vendar so se prav zaradi dolgotrajnega oviranja antigenderskih gibanj pri sprejemanju zakonodaje na področju istospolnih partnerskih zvez aktivirali – bodisi z medijskim pojavljanjem (npr. osebne zgodbe istospolnih parov, družin in njihovih staršev) bodisi s strateško litigacijo. Pobudo na ustavno sodišče, ki je privedla do pravnega izenačenja istospolnih in raznospolnih parov, je namreč prišla s strani »anonimnih« istospolnih parov, ki niso bili del aktivističnega LGBT gibanja.

Vse tri omenjene dimenzije so v svojih posledicah vodile do večje vidnosti in sprejemanja LGBTIQ+ skupnosti v javnem prostoru. A kot smo opozorili v uvodu, ne smemo spregledati, da delovanje antigenderskih gibanj hkrati spodbuja in legitimira tudi nasilje nad LGBTIQ+ skupnostjo, ki se kaže v sovražnem govoru na spletu in vse pogostejših dejanjih določenih ekstremističnih skupin, kot so bili napadi na parado ponosa leta 2023.

Poleg tega so antigenderski akterji ob podpori množičnih medijev in s spretno uporabo družbenih medijev uspešno lansirali »teorijo spola« v javni prostor, s čimer so strukturno preoblikovali razpravo na tem področju. Uspešno so uzurpirali diskurzivni teren progresivnih družbenih gibanj, predvsem z apropiacijo koncepta človekovih pravic in sklicevanjem na »svobodo«, »enakost«, »demokracijo« in podobne označevalce, ki jim je težko nasprotovati in pod pretvezo katerih legitimirajo nasprotovanje pravicam. Posledično je antigenderski diskurz vse manj odkrito diskriminatoren, saj svoj izključevalni značaj spretno prilagaja normam demokratične razprave, predvsem preko umirjene in navidez racionalne govorice. Zato ga je v primerjavi z odkritimi diskurzivnimi diskriminatornimi praksami težje prepoznavati (na primer, težko je nasprotovati gesti pomoči nosečim ženskam v stiski, četudi je jasno, da se za to pomočjo skriva nasprotovanje pravici do abortusa). Zaradi tega antigenderska retorika in diskurz dejavno prispevata k sodobnim avtoritarnim procesom dedemokratizacije, ki niso usmerjeni le proti spolnim in reproduktivnim pravicam, temveč tudi proti konceptu in praksi demokracije (Lombardo in dr. 2021). Zato, kot poudarja Kováts (2018), antigenderskega gibanja ne smemo razumeti samo kot mobilizacijo proti enakosti, ampak tudi kot simptom širše sistemske krize progresivne politike in njenega sodelovanja z neoliberalno ideologijo.

Pregled literature je pokazal, da se antigendersko gibanje, ki je bilo v Sloveniji sprva omejeno le na nasprotovanje enakosti partnerskih razmerij, širi na različna področja spolnih in reproduktivnih pravic, povezuje ideološko različne akterje in jim ponuja skupno mobilizacijsko orodje, »teorijo spola«, s katerim lahko diskurzivno »zasedajo« tudi področja onkraj spolnih in reproduktivnih pravic, npr. trg dela, migracije, nasilje na podlagi spola itn. Različne skupine zoper spolne in reproduktivne pravice, ki so nekoč delovale ločeno, so zdaj povezane v skupno

gibanje. To je najbolj evidentno na primeru »*pro-life*« organizacij, ki bi jih še pred dvema desetletjema lahko opisali kot antifeministična združenja, vendar pa so danes antigenderske organizacije, saj prevzemajo retoriko in diskurz tega gibanja. V tem smislu je antigenderska politična agenda izjemno široka, zaradi česar je analitično neproduktivno sodobne oblike upora zoper spolne in reproduktivne pravice obravnavati kot ločene od najširšega antigenderskega okvira. Vse to nakazuje, da »teorija spola« že kar nekaj časa ni več zgolj v rokah RKC in njenih satelitskih organizacij, ampak se je razširila tudi med druge akterje, npr. podmladke posameznik političnih strank, ki zelo učinkovito delujejo v digitalni medijski sferi. Prihodnje raziskovanje antigenderskih gibanj se bo zato moralo usmeriti tudi v proučevanje akterjev in tem onkraj RKC ter njenih satelitskih organizacij.

Obravnava literature je razkrila še nekatere druge primanjkljaje in nadaljnje možne raziskovalne korake. Kot najpomembnejši primanjkljaj se kaže zastavljenost obravnave drugih področij na politični agendi antigenderskega gibanja, ki se ne nanašajo na enakost partnerskih razmerij, predvsem abortus, ki je zaradi vse večje dejavnosti »*pro-life*« organizacij v Sloveniji pomembna nadaljnja raziskovalna tema. K temu dodajamo še problematiko pravice samskih žensk in žensk, ki niso v heteroseksualnem partnerskem razmerju, do oploditve z biomedicinsko pomočjo, ki je bila uzakonjena do leta 2001, nato pa je bila zavrnjena na referendumu. Zaradi nekaterih nedavno vloženi ustavnih presoj zakona je mogoče pričakovati, da bo v prihodnje tudi ta tema okupirala dejavnost antigenderskih akterjev v Sloveniji. Pomembna tema antigenderske mobilizacije je tudi transspolnost. Čeprav so se elementi transfobije pojavili že v obdobju obeh referendumskih kampanj (Kuhar 2017; Smrdelj in Pajnik 2022), pa njihove specifične doslej še niso bile raziskovalno osvetljene.

Med raziskovalnimi primanjkljaji izpostavljam še splet, natančneje tako imenovano manosfero, ki pridobiva pomen zaradi vse večje vloge družbenih medijev v našem vsakdanjem življenju in zaradi tako imenovanih incelov, mladih moških, ki ne morejo priti do romantičnega in spolnega razmerja, za kar krivijo ženske in politike enakosti spolov. Potrebne bodo tudi dodatne študije o delovanju antigenderskih akterjev na področju šolske politike, saj tudi ta postaja ena od pomembnih vstopnih točk za širjenje antigenderske ideologije. Predmet analize bodo morale biti tudi širše teme, ki se ne dotikajo spolnih in reproduktivnih pravic, a so lahko tarča antigenderskega gibanja (npr. migracije, trg dela). Prav tako bodo morali biti poleg »teorije spola« v nadaljnje analize vključeni sorodni mobilizacijski označevalci, npr. »kulturni marksizem«.

Vse naštetje teme nam kažejo, da je politična agenda antigenderskega gibanja zelo široka, zato na ustavnem sodišču dosežena enakost partnerskih razmerij ne sme dati lažnega občutka, da je slovensko antigendersko gibanje izgubilo svoj

mobilizacijski naboji. Nasprotno, zaradi večne nesamoumevnosti že izbojevanih politik enakosti kot tudi zaradi izjemno fleksibilnih diskurzivnih orodij, ki se lahko prilagajajo različnim temam (npr. teorija spola, kulturni marksizem), dejavnosti antigenderskega gibanja verjetno še nekaj časa ne bomo mogli izključiti iz sociološkega raziskovalnega fokusa.

SUMMARY

In the article, we explore the activities of the anti-gender movement in Slovenia. Based on content analysis of studies on the anti-gender movement in Slovenia, the main actors of the movement, their arguments, discourses, action strategies, transnational links with ideologically related foreign movements, and the reasons for their successful mobilisation are discussed. Analysis of the mentioned topics is framed by considering the thesis of the anti-gender movement's double "legacy" according to which on one hand the movement's activities indirectly created a political opportunity for the legalisation of marriage equality and, on the other, reshaped the structure of the public debate on sexual and gender rights via the successful introduction of "gender theory". The thesis in focus points to the ambivalence and complexity of the anti-gender movement's social impact, which constitutes neo-conservative opposition in the field of equality policies today.

Following the main thesis, we find that the anti-gender movement in Slovenia is generally made up of opponents of LGBT rights and "pro-life" actors. Its key allies include the Roman Catholic Church (RCC), right-wing politicians, the media, and certain public figures. Opposition to marriage equality was profoundly rooted in an essentialist discourse framed by the claim that same-sex partnerships are a threat to the "traditional" family, fatherhood and motherhood, innocent children, and the future of the Slovenian nation. Later, anti-gender ideology extended to other areas like abortion. Anti-abortion discourses, which begin with the idea that the foetus is a person, can be divided into those that call abortion murder and those that oppose abortion under the guise of helping women in need.

Strategies used by anti-gender actors include using digital media to spread populist messages, chain emails, publishing scandalous stories about the alleged harmful effects of "gender theory", collaborating with the RCC, lobbying government institutions, stirring up controversy over content in public schools that allegedly promotes "gender theory", publishing tendentious articles about the allegedly huge government funding of LGBTIQ+ and feminist NGOs, and the use of persuasive, emotionally charged images. They borrow significant parts of their strategies and discourses from transnational anti-gender movements and engage in their projects and initiatives. The timing of two referendum campaigns,

the resonance of the “naturalistic” common-sense discourse stressing the “naturalness” and “normality” of the nuclear family, and the self-victimisation of those opposed to marriage equality have added to the success of the anti-gender movement in Slovenia in the past decade.

We show that the anti-gender movement, which in Slovenia was initially limited to opposition to marriage equality, is expanding into various areas of equality politics. By so doing, the movement is ideologically uniting different actors and providing them with a common mobilisation tool – “gender theory” – which can discursively “occupy” areas as diverse as the labour market, migration, school curricula, and gender-based violence.

Our analysis identified several gaps in research. In addition to marriage equality, other issues must be addressed, such as abortion, which is gaining prominence due to the greater visibility of “pro-life” organisations in Slovenia. The right of single women to in vitro fertilisation, which has been the subject of numerous constitutional reviews in recent years, is also likely to become the focus of the anti-gender movement. Another important area is the Internet, particularly the manosphere, which is growing due to the social media’s increasing role in our daily lives, and incels, namely, young men who are unable to engage in romantic or sexual relationships and blame women and gender equality policies, including “gender theory”, for their inability. Further research is also needed as to the actions of anti-gender actors in the area of school policy. Broader issues unrelated to sexual and reproductive rights but which can be targeted by the anti-gender movement (e.g., migration, labour market) must also be brought into research focus.

All of these issues demonstrate that the anti-gender movement’s political agenda is extremely expansive. The adoption of marriage equality legislature in Slovenia in 2022 should therefore not give the false impression that the anti-gender movement has lost its mobilising power. On the contrary, its activities are expanding and intervening in different spheres of social life and equality policies, which calls for further sociological analysis.

Literatura

- Antić Gaber, Milica, in Kuhar, Roman (2019): Identitetna gibanja in politike spola in seksualnosti v Sloveniji. V R. Kuhar (ur.): Identitete na presečišču kriz: 101–122. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Bizjak Končar, Aleksandra, in Snoj, Marko (ur.) (2012): Slovar novejšega besedja slovenskega jezika. Ljubljana: Založba ZRC.
- Bogaards, Matthijs, in Pető, Andrea (2022): Gendering De-Democratization: Gender and Illiberalism in Post-Communist Europe. *Politics and Governance*, 10 (4): 1–5. DOI: <https://doi.org/10.17645/pag.v10i4.6245>.

- Cukut Krilić, Sanja (2013): Pomoč »naravi«? O postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo v tiskanih medijih. *Annales: anali za istrske in mediteranske študije*, 23 (2): 389–402.
- Darakchi, Shaban (2019): »The Western Feminists Want to Make Us Gay«: Nationalism, Heteronormativity, and Violence Against Women in Bulgaria in Times of »Anti-gender Campaigns«. *Sexuality & Culture*, 23: 1208–1229. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09611-9>.
- Della Porta, Donatella, in Diani, Mario (2020): *Social movements: An introduction*. Oxford: Wiley Blackwell.
- Dietze, Gabriele, in Roth, Julia (ur.) (2020): *Right-Wing Populism and Gender*. Bielefeld: transcript Verlag.
- Edenborg, Emil (2023): Anti-Gender Politics as Discourse Coalitions: Russia's Domestic and International Promotion of »Traditional Values«. *Problems of Post-Communism*, 70 (2): 175–184. DOI: <https://doi.org/10.1080/10758216.2021.1987269>.
- Furlan, Manca, Gorkič, Sara, Rolih, Eva, Rušnjak, Taja, in Slak, Manja (2020): Kdo se boji samskih žensk? Pravica samskih žensk do oploditve z biomedicinsko pomočjo in sistemski mehanizmi v ozadju njenega omejevanja. *Socialna pedagogika*, 24 (1/2): 1–24.
- Garbagnoli, Sara (2016): Against the heresy of immanence: Vatican's 'gender' as a new rhetorical device against the denaturalization of the sexual order. *Religion and Gender*, 6 (2): 187–204. DOI:10.18352/rg.10156.
- Giugni, Marco (2011): Political opportunity: still a useful concept?. V M. Hanagan in C. Tilly (ur.): *Contention in Trust in Cities and States*: 271–283. New York: Springer Dordrecht.
- Gorjanc, Vojko, in Fišer, Darja (2018): Twitter in razmerja moči: diskurzna analiza kampanj ob referendumu za izenačitev zakonskih zvez v Sloveniji. *Slavistična revija*, 66 (4): 473–495.
- Graff, Agnieszka (2017): »Gender Ideology«: Weak Concepts, Powerful Politics. *Religion and Gender*, 6 (2): 268–272. DOI: <https://doi.org/10.18352/rg.10177>.
- Graff, Agnieszka, Kapur, Ratna, in Walters, Suzanna Danuta (2019): Introduction: Gender and the Rise of the Global Right. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 44 (3): 541–560. DOI: <https://doi.org/10.1086/701152>.
- Graff, Agnieszka, in Korolczuk, Elżbieta (2022): *Anti-Gender Politics in the Populist Moment*. London: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003133520>.
- Greif, Tatjana (2016): Patologija cerkveno-političnega diskurza o pravici do istospolne zakonske zveze in vloga medijev. *Časopis za kritiko znanosti*, 44 (266): 145–162.
- Grzebalska, Weronika, in Petó, Andrea (2018): The gendered modus operandi of the illiberal transformation in Hungary and Poland. *Women's Studies International Forum*, 68: 164–172.
- Hafner - Fink, Mitja, in dr. (2022): *Slovensko javno mnenje 2022/1 – Poročilo o izvedbi raziskave in sumarni pregled rezultatov*. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, UL FDV.

- Kalm, Sara, in Meeuwisse, Anna (2023): Transcalar Activism Contesting the Liberal International Order: The Case of the World Congress of Families. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*. DOI: <https://doi.org/10.1093/sp/ixad001>.
- Korolczuk, Elżbieta (2023): Anti-gender Campaigns as a Threat to Liberal Democracy. V E. Orofino in W. Allchorn (ur.): *Routledge Handbook of Non-Violent Extremism: 347–359*. London: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003032793-27>.
- Kovač Šebart, Mojca, in Kuhar, Roman (2015): Med formalnim okvirom in strokovno avtonomijo: predšolska vzgoja in pluralizacija družinskega življenja. *Sodobna pedagogika*, 66 (1): 88–103.
- Kovač Šebart, Mojca, in Kuhar, Roman (2017): The pluralisation of family life: implications for preschool education. *CEPS journal: Center for Educational Policy Studies Journal*, 7 (3): 155–171.
- Kováts, Eszter, in Põim, Maari (ur.) (2015): Gender as Symbolic Glue: The Position and Role of Conservative and Far Right Parties in the Anti-Gender Mobilization in Europe. Foundation for European Progressive Studies, Friedrich Ebert Stiftung. Dostopno prek: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/11382.pdf> (20. 5. 2023).
- Kováts, Eszter (2018): Questioning consensus: Right-wing populism, anti-populism, and the threat of »gender ideology«. *Sociological Research Online*, 23 (2): 528–538. DOI: <https://doi.org/10.1177/1360780418764735>.
- Kralj, Ana, Renner, Tanja, Leskošek, Vesna, Mencin, Metka, in Ule, Mirjana (2021): Pravica do abortusa. Ljubljana: Založba FDV.
- Krippendorff, Klaus (1980): *Content Analysis: An Introduction to its Methodology*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Kuhar, Roman (2003): Medijske podobe homoseksualnosti: Analiza slovenskih tiskanih medijev od 1970 do 2000. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Kuhar, Roman (2015a): Playing with science: Sexual citizenship and the Roman Catholic Church counter-narratives in Slovenia and Croatia. *Women's studies international forum*, 49: 84–92. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2014.07.005>.
- Kuhar, Roman (2015b): Konec je sveta, kakršnega poznamo: populistične strategije nasprotnikov Družinskega zakonika. *Časopis za kritiko znanosti*, 43 (260): 118–132.
- Kuhar, Roman (2017): Changing gender several times a day: the anti-gender movement in Slovenia. V R. Kuhar in D. Paternotte (ur.): *Anti-gender campaigns in Europe: mobilizing against equality: 215–232*. London, New York: Rowman & Littlefield.
- Kuhar, Roman, in Paternotte, David (ur.) (2017): *Anti-gender campaigns in Europe: mobilizing against equality*. London, New York: Rowman & Littlefield.
- Kuhar, Roman, in Pajnik, Mojca (2020): Populist mobilizations in re-traditionalized society: anti-gender campaigning in Slovenia. V G. Dietze in J. Roth (ur.): *Right-wing populism and gender: European perspectives and beyond: 167–184*. Bielefeld: transcript Verlag.
- Kuhar, Roman, in Zobec, Aleš (2017): The anti-gender movement in Europe and the educational process in public schools. *CEPS journal: Center for Educational Policy Studies Journal*, 7 (2): 29–46. DOI: <https://doi.org/10.26529/cepsj.168>.

- Kuhar, Roman, in Antić Gaber, Milica (2022): Women as a linguistic footnote: Equality fatigue in the debate on gender-sensitive language in Slovenia. *Gender and Language*, 16 (3): 241–264. DOI: <https://doi.org/10.1558/genl.21680>.
- Lavizzari, Anna (2020): *Protesting Gender: The LGBTIQ Movement and Its Opponents in Italy*. London: Routledge. DOI:10.4324/9780429298684.
- Lombardo, Emanuela, Kantola, Johanna, in Rubio-Marin, Ruth (2021): De-Democratization and Opposition to Gender Equality Politics in Europe. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 28 (3): 521–531. DOI: <https://doi.org/10.1093/SP/JXAB030>.
- Maljevac, Simon, in Gobec, Lana (2017): Neokonservativni populizem na pohodu: elitizem zakonske zveze. *Časopis za kritiko znanosti*, 45 (267): 291–300.
- Mencin Čeplak, Metka (2016): Abortion, or an everlasting problem with/for women? *Teorija in praksa*, 53 (6): 1369–1385.
- Möser, Cornelia, Ramme, Jennifer, in Takács, Judit (ur.) (2022): *Paradoxical Right-Wing Sexual Politics in Europe*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Pajnik, Mojca, Šori, Iztok, in Kuhar, Roman (2016): Populism in the Slovenian context: between ethno-nationalism and re-traditionalisation. V G. Lazaridis, G. Campani in A. Benveniste (ur.): *The rise of the far right in Europe: populist shifts and »othering«*: 137–160. New York: Palgrave Macmillan.
- Paternotte, David, in Kuhar, Roman (2018): Disentangling and locating the »global right«: Anti-gender campaigns in Europe. *Politics and Governance*, 6 (3): 6–19. DOI: <https://doi.org/10.17645/pag.v6i3.1557>.
- Paternotte, David, in Verloo, Mieke (2021): De-democratization and the Politics of Knowledge: Unpacking the Cultural Marxism Narrative. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 28 (3): 556–578. DOI: <https://doi.org/10.1093/sp/jxab025>.
- Pető, Andrea (2021): Gender and Illiberalism. V A. Sajó, R. Uitz in S. Holmes (ur.): *Routledge Handbook of Illiberalism*: 313–325. Milton: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780367260569-24>.
- Plummer, Kenneth (2003): *Intimate citizenship: Private decisions and public dialogues*. Montreal, Quebec: McGill-Queen's University Press.
- Popič, Damjan, in Gorjanc, Vojko (2022): Corpus-Linguistic Analysis of Speech Communities on Anti-Gender Discourse in Slovene. *Gender a Výzkum / Gender and Research*, 32 (2): 140–166. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.13060/gav.2022.020>.
- Sanders, Rebecca, in Jenkins, Laura Dudley (2022): Special issue introduction: Contemporary international anti-feminism. *Global Constitutionalism*, 11 (3): 369–378. DOI: <https://doi.org/10.1017/S2045381722000144>.
- Sauer, Birgit (2020): *Authoritarian Right-Wing Populism as Masculinist Identity Politics. The Role of Affects*. V G. Dietze in J. Roth (ur.): *Right-Wing Populism and Gender*: 23–40. transcript Verlag.

- Smrdelj, Rok, Učakar, Tjaša, in Kuhar, Roman (2021): Marginalizacija interseksijske perspektive: istospolna partnerstva in tužci na slovenskih novičarskih spletnih portalih. *Javnost–The Public*, 28 (supl.): S122–S140. DOI: <https://doi.org/10.1080/13183222.2021.2012945>.
- Smrdelj, Rok, in Pajnik, Mojca (2022): Intersectional representation in online media discourse: reflecting anti-discrimination position in reporting on same-sex partnerships. *Gender, Technology and Development*, 26 (3): 463–484. DOI: <https://doi.org/10.1080/09718524.2022.2144100>.
- Sobočan, Ana Marija, in Pollak, Senja (2016): Manifestacije moralne panike v medijskih podobah novele družinske zakonodaje. *Časopis za kritiko znanosti*, 44 (266): 163–187.
- Stambolis-Ruhstorfer, Michael, in Tricou, Josselin (2017): Resisting »gender theory« in France: A fulcrum for religious action in secular society. V R. Kuhar in D. Paternotte (ur.): *Anti-gender Campaigns in Europe: Mobilizing against equality*: 79–98. London, New York: Rowman & Littlefield.
- Stoeckl, Kristina (2020): The rise of the Russian Christian Right: the case of the World Congress of Families. *Religion, State and Society*, 48 (4): 223–238. DOI: <https://doi.org/10.1080/09637494.2020.1796172>.
- Šabec, Ksenija, Mencin, Metka, in Perger, Nina (2021): A dry branch on the nations body: the nations biological reproduction between gender and sexuality. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja*, 87: 69–85. DOI: 10.36144/RiG87.dec21.69-85.
- Unal Abaday, Didem (2021): The Masculinist Restoration Project in the Rhetoric of Anti-gender Movements: The Case of Turkey. V O. Hakola, J. Salminen, J. Turpeinen in O. Winberg (ur.): *The Culture and Politics of Populist Masculinities*: 67–88. Lanham: Lexington Books.
- Verloo, Mieke (ur.) (2018): *Varieties of Opposition to Gender Equality in Europe*. New York: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.1201/9781315625744>.
- Vezjak, Boris (2018): Seksizem in mizoginija skozi psevdoznanstveni diskurz: medijski konteksti obravnave »napačnega spola«. *Javnost–The Public*, 25 (supl.): 97–113.
- Weeks, Jeffery (1998): The Sexual Citizen. *Theory, Culture & Society*, 15 (3–4): 35–52. DOI: <https://doi.org/10.1177/0263276498015003003>.
- Wodak, Ruth (2015): *The politics of fear: What right-wing populist discourses mean*. London: Sage.
- Žuk, Piotr, in Žuk, Paweł (2019): »Murderers of the unborn« and »sexual degenerates«: analysis of the »anti-gender« discourse of the Catholic Church and the nationalist right in Poland. *Critical Discourse Studies*, 17 (5): 566–588. DOI: <https://doi.org/10.1080/17405904.2019.1676808>.

Viri

- Datta, Neil (2018): Restoring the Natural Order: The religious extremists' vision to mobilize European societies against human rights on sexuality and reproduction. Dostopno prek: https://www.epfweb.org/sites/default/files/2021-03/rtno__EN_epf_online_2021.pdf (20. 5. 2023).
- Datta, Neil (2021): Tip of the Iceberg: Religious Extremist Funders against Human Rights for Sexuality and Reproductive Health in Europe 2009–2018. Dostopno prek: <https://www.epfweb.org/sites/default/files/2021-08/Tip%20of%20the%20Iceberg%20August%202021%20Final.pdf> (20. 5. 2023).
- DND (2022): Tvoja »odločitev«. Dostopno prek: <https://danesjenovdan.si/agrument/14.12.2022> (20. 5. 2023).
- Kuhar, Roman (2022): How the Anti-Gender Movement Contributed to Marriage Equality in Slovenia. The Illiberalism Studies Program, Culture Wars Papers, 36, 22. 12. 2022. Dostopno prek: <https://www.illiberalism.org/how-the-anti-gender-movement-contributed-to-marriage-equality-in-slovenia/> (20. 5. 2023).
- Zavratnik, Miha, in Masten, Aljoša (2023): V Inštitutu 8. marec pozivajo k brezplačnemu splavu za vse, nad odgovorom ministrstva razočarani. MMC RTV SLO, 11. 4. 2023. Dostopno prek: <https://www.rtvlo.si/slovenija/v-institutu-8-marec-pozivajo-k-brezplacnemu-splavu-za-vse-nad-odgovorom-ministrstva-razocarani/664415> (20. 5. 2023).

Podatki o avtorjih

doc. dr. **Rok Smrdelj**

Univerza v Ljubljani, Filozofska Fakulteta
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
E-mail: rok.smrdej@ff.uni-lj.si

red. prof. dr. **Roman Kuhar**

Univerza v Ljubljani, Filozofska Fakulteta
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
E-mail: roman.kuhar@ff.uni-lj.si